

Mączak, Antoni

"Partiziani e aristocrazie nobiliari. Ceti dominanti e organizzazione del potere nell'Italia centro-settentrionale dal XVI al XVIII secolo", Trento 1978 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 71/1, 185-186

1980

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

netarne XV—XVI w., w drugim — XVII w., zaś w trzecim — okresu rządów saskich i Stanisława Augusta Poniatowskiego.

Autorka jest zdania, że do okresu Oświecenia polska myśl monetarna nie miała charakteru merkantylistycznego ponieważ tak ustawodawcy, jak i (z reguły) pisarze nie znali podstawowych prawidłowości kruszcowego rynku pieniężnego. Nieznajomość czynników warunkujących wartość kruszcu, błędne wyobrażenia o czynnikach określających wartość i kurs jednostek monetarnych powodowały odpływ lepszej monety z kraju i napływ gorszej. Zupełnie nie umiano sobie poradzić ze stabilizacją kursu „grubych” monet — srebrnych i złotych. Bardzo wąsko pojmowano funkcje pieniądza: jako miernika wartości i środka wymiany. Nie dostrzegano funkcji kredytowej pieniądza, związków między sferą gospodarczą i monetarną, a przede wszystkim tego, że polityka monetarna może być czynnikiem wzrostu gospodarczego. Przyczynę wszelkich zaburzeń pieniężnych widziano w działalności spekulantów i fałszerzy. Rozwiązania trudności szukano przede wszystkim na drodze administracyjnej. Ustawodawstwo z reguły było bardzo schematyczne, nie widać też wpływu pisarzy i publicystów, nawet tych najwybitniejszych (Kopernik, Grodwagner, niektórzy gdańszczanie), na treść ustawodawstwa monetarnego.

Nowy punkt widzenia zjawisk pieniężnych wiąże się według autorki z myślą oświeceniową. Początek zmian przypadł na lata czterdzieste XVIII w. Dopiero wówczas zaczęto rozpatrywać zaburzenia monetarne w powiązaniu z całokształtem gospodarki. Zrozumiano konieczność zmiany struktury gospodarczej kraju, dostrzeżono powiązanie pieniądza ze sferą handlu, co pozwalałoby na zerwanie ze środkami administracyjnymi jako jedynymi regulatorami emisji i cyrkulacji pieniądza. Położono fundamenty pod teoretyczną analizę bilansu handlowego, cyrkulacji pieniądza i mechanizmów zwiększenia jego ilości.

Pracę cechuje jasna konstrukcja. Odczuwa się jednak brak bibliografii i indeksów.

M. D.

Patriziati e aristocrazie nobiliari. Ceti dominanti e organizzazione del potere nell'Italia centro-settentrionale dal XVI al XVIII secolo, Atti del seminario tenuto a Trento il 9—10 dicembre 1977, presso l'Istituto Storico italo-germanico. A cura di Cesare Mozzarelli e Pierangelo Schiera, Libera Università degli Studi di Trento, Gruppo di Teoria e Storia sociale, Trento 1978, s. 200.

Niewielki tom zawiera materiały seminarium poświęconego grupom arystokratycznym, patrycjatom i systemom władzy w państwach i miastach północnych i środkowych Włoch nowożytnych. Zawiera teksty czterech referatów i 28 głosów w dyskusji. Referują: Claudio Donati („Ewolucja świadomości szlacheckiej”), Franco Angiolini („Podstawy gospodarcze władzy arystokratycznej w środkowo-północnych Włoszech od XVI do XVIII w.”), Cesare Mozzarelli („System patrycjatu”) i Paolo Prodi („Instytucje kościelne i świat szlachecki”). Zakres referatów utrzymuje się dość ściśle w ramach chronologicznych kollokwium; jedynie Donati rozpoczyna swój temat wcześniej, analizując także *questio nobilitatis* wieku XIII, teorię prawną Bartolo da Sassoferrato i polemikę na temat szlacheckości i cnoty z wieku XV.

Walor tomu dla historyka europejskiego (niektórzy dyskutanci przeciwstawiają Włochom Europę) polega na nagromadzeniu informacji i hipotez dotyczących niezwykle zróżnicowanych struktur władzy w miastach i państwach włoskich. Głównymi przedmiotami dyskusji są: stosunek grup określanych jako „patrycjat” do arystokracji wywodzącej się spoza miast, stosunek rozumiany wielorako — jako odrębności genezy obu grup, ich składu, ideologii, mechanizmów sprawowania władzy itd.; dalej stosunek różnych grup arystokratycznych do władzy państwowej, problemy demograficzne; ciekawie zaznaczyły się różnice zdań na temat feudalnej koncepcji własności, przestępczości i *illegalismo*.

Głosy dyskutantów wnoszą uwagi polemiczne, przeważnie jednak dotyczą układów społeczno-politycznych w poszczególnych miastach i państwach Włoch północnych i środkowych.

Omawiane bywają też analogie w skali szerszej; najsilniej zaznacza się znajomość stosunków francuskich, mniej jest skojarzeń angielskich, raz tylko (P. Prodi) wspomina się Polskę

Kollokwium trydenckie nie zgromadziło wszystkich wybitnych badaczy zagadnienia, które skupia ostatnio uwagę wielu historyków we Włoszech i za Alpami. Spośród cudzoziemców zainteresowanych strukturami władzy we Włoszech wystąpili Eric Cochrane i Stuart J. Woolf, którego głos na wstępie dyskusji wywołał silny oddźwięk na dalszych stronach tomu.

Nowa seria wydawnicza, „Storia sociale”, zapoczątkowana omawianym tomem zapowiada się interesująco. Należy oczekiwać materiałów kolejnego kollokwium, poświęconego kapitalizmowi i nowożytnemu państwu.

A. M

Problemy literatury staropolskiej, seria III, pod red. Janusza Pelca, Polska Akademia Nauk — Instytut Badań Literackich, Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1978, s. 329.

Literatura piękna, zwłaszcza przez historyka kultury okresu staropolskiego, jest często wykorzystywana. W prezentowanym tomie zamieszczono osiem rozpraw, z których szczególnie sześć zainteresuje historyka.

Janusz Pelc pisze o relacji bohater literacki a wzorce osobowe w literaturze renesansowej i barokowej. Uwzględnił metodykę badań rozważając o ile konwencje literackie są odpowiednikiem konwencji obyczajowych. W literaturze parenetycznej wyróżnia cztery typy: 1. traktaty mierzące do poprawy Rzeczypospolitej, 2. *specula* — zwierciadła, 3. biografistykę, 4. hagiografię. Analizuje również lirykę. Autor ukazuje przełom wczesnobarokowy będący reakcją na zbanalizowane stereotypy renesansu. Dla celów analizy odrębnie został potraktowany barokowy *homo ludens* (w szerszym sensie tego terminu: człowiek prowadzący szczęśliwe życie ziemiańskie, wolne od trosk) i *homo militans* — rycerz Chrystusowy walczący za ojczyznę i wiarę, ale także z szatanem, światem i własnym ciałem.

Tadeusz Bieńkowski („Pisarze staropolscy wobec problemów cywilizacji”) zajął się m.in. stosunkiem literatury do zagadnienia początków cywilizacji, jej rozwoju, czynników określających ten rozwój, oceną osiągnięć cywilizacyjnych. Analizując opozycję wieś — miasto interesująco wydobyło co pozytywnego literatura powiedziała o mieście i życiu miejskim. Rozprawa skonstruowana jest według schematu rzeczowego, przeto w pewnym stopniu tracą się kierunki przemian analizowanej literatury.

Paulina Buchwald-Pelcowa („«Stare» i «nowe» w czasach saskich”) ukazuje współistnienie dwóch nurtów w kulturze późnego polskiego baroku. „Stare” to nie zawsze to co negatywne jak i „nowe” godne pochwały. Autorka zajęła się działalnością translatorską, utworami rodzimymi, omówiła liczne reedycje tekstów z XVI i XVII wieku. Scharakteryzowano działalność Abrahama Troca, Józefa Aleksandra Jabłonowskiego, Józefa Andrzeja Załuskiego, Józefa Epifanego Minasowicza, Stanisława Konarskiego i Franciszka Bohomolca.

O literackich i użytkowych tłumaczeniach na polski w latach 1520—1620 traktuje rozprawa Jana Ślaskiego. Autor szacuje, że tłumaczenia ilościowo nie ustępowały utworom oryginalnym. Na rozwój działalności przekładowej wpłynęła przede wszystkim filologiczna docieklivość humanizmu i reformacja. Autor wyróżnia trzy generacje tłumaczy. Pierwszą tworzyli ludzie pochodzenia mieszczańskiego, którzy przeszli przez Uniwersytet Krakowski; dokonywali oni raczej swobodnych przeróbek niż w miarę wiernych przekładów. Ich działalność trwała do około 1540 r. Druga generacja działająca do 1580 r. charakteryzuje się w pierwszym okresie przewagą zwolenników reformacji. Kościół katolicki z wolna wyrównywał zaniedbanie. Do tego okresu zalicza się najwybitniejszych pisarzy zajmujących się pracą przekładową (Kochanowski, Rej, Górnicki). Działalność trzeciego, najliczniejszego pokolenia, przypada na przełom stuleci. Wtedy tłumaczono nowe gatunki i rodzaje i udoskonalono warsztat.